

Kunnanvaltuusto	§ 12	08.02.2021
Kunnanhallitus	§ 35	22.02.2021
Sivistyslautakunta	§ 40	12.10.2021
Kunnanhallitus	§ 307	01.11.2021
Kunnanvaltuusto	§ 148	15.11.2021
Sivistyslautakunta	§ 147	14.06.2022

Valtuustoaloite 8.2.2021: Maksuton aamupalatarjoilu peruskouluihin

72/00.02.00/2021

Kunnanvaltuusto 08.02.2021 § 12

Vasemmistoliitto ja muut allekirjoittaneet esittivät seuraavan valtuustoaloitteen valtuuston kokouksessa 8.2.2021:

"Maksuton aamupalatarjoilu peruskouluihin

Koululaisten aamut ovat kiireisiä, osa joutuu heräämään koulukyytien takia hyvin aikaiseen ja osalla älylaitteet vievät huomion aamupalasta, ja vanhemmat eivät aina ole paikalla valvomassa, että aamiainen syödään. Monella vanhemmalla on huoli siitä syövätkö lapset aamupalan ennen kouluun lähtöä. Tämä huoli ei ole aiheeton, sillä Terveystieteiden tutkimuslaitoksen kouluterveyskyselyn mukaan peruskouluikäisistä huomattava osa ei syö aamupalaa joka arkiamu. 4. ja 5. luokkalaisten luku on 26 prosenttia, ja 8. ja 9. luokkalaisten osalta jopa 41,4 prosenttia.

Kaikissa kodeissa ei ole samanlaisia edellytyksiä huolehtia ravitsevasta aamiaisesta. Sosiaalibarometri 2020 on osoittanut koronakriisin näkyneen kunnissa toimeentulon ongelmina. 73 prosenttia sosiaalityöntekijöistä katsoo, että kriisi on lisännyt muun muassa ruoka-avun tarvetta, mikä on vääjäämättömästi vaikuttanut myös koululaisiin.

Tutkimukset ovat osoittaneet linkin terveellisen aamupalan ja koulumenestyksen välillä. Niissä kunnissa, joissa koulut ovat tarjonneet ilmaisen aamupalan, ovat tulokset olleet positiivisia. Esimerkiksi Lahdessa on syksystä 2019 asti tarjottu viikoittainen aamupala neljässä koulussa, jotka on valittu kokeiluun sosioekonomisin perustein. Aamiainen on auttanut paitsi jaksamaan koulutyössä, myös mahdollistanut aikuisten kiireettömän kohtaamisen ja kartoittamaan koululaisten elämään mahdollisesti liittyviä haasteita. Kokeiluista saadun palautteen perusteella yhteisöllinen koulupäivän aloitus on rauhoittanut oppilaita ja antanut koulutyöhön hyvän lähtökohdan.

Me allekirjoittaneet valtuutetut esitämme, että kunta tarjoaa jatkossa perusopetuksen oppilaille maksuttoman aamupalan kouluissa. Toimella pystymme tasaamaan oppilaiden välisiä sosioekonomisia eroja sekä rauhoittamaan koulupäiviä. Esitämme myös, että maksuttoman aamupalan tarjoamisen vaikutuksia oppilaiden jaksamiseen ja hyvinvointiin seurataan.

Vasemmistoliitto
Emilia Kankaanpää"

Päätös: Valtuusto päätti lähettää aloitteen kunnanhallitukselle valmisteltavaksi.

Liite 1. Aloite

Kunnanhallitus 22.02.2021 § 35

Kunnanjohtajan päätösesitys

Kunnanhallitus lähettää aloitteen kasvatus- ja sivistyslautakunnan valmisteltavaksi.

Päätös: Hyväksyttiin esityksen mukaan.

Sivistyslautakunta 12.10.2021 § 40

Valtuustoaloitteen mukaista aamupalan tarjoilua koskevaa valmistelua on tarkasteltu kustannusten, koulukuljetusten, perusopetuslain ja Opetushallituksen ohjeistuksen kautta. Lisäksi esille tuodaan joitakin yksittäisiä huomioita.

Aamupalakustannus

- Vuoden 2021 suoritehinnan mukaisesti kouluittain ja yhteensä/lukuvuosi (tiedonanto Palvelupäällikkö, Ateria- ja puhtauspalvelut, sp. 20.8.2021), suoritehinta perustuu lv. 2020–2021 toteutuneeseen kuluun
- Laskennassa on huomioitu lukuvuoden koulupäivien määrä 190 (arkipyhien vuoksi lv. 2021–2022 koulupäiviä on 188)
- Valvovat opettajat koulun koosta riippuen 1–3 henkilöä, kerta 45 min (aamupalakustannus suoritehinnan ja opettajien työtuntien perusteella laskettuna, jos aamupala toteutettaisiin samalla tavalla kuin Lahden kokeilussa, on liitteessä 1.
- Laskennalliset suorat kokonaiskustannukset ovat yhteensä 995 114,15 € / lukuvuosi.

Koulukuljetuksen vaikutus aamupalan tarjoamismahdollisuuksiin

- jokaisella koululla on kuljetusoppilaita, eikä kuljetuksia voi aikaistaa
- aikaisin lähtö
- kuljettajien työaikalainsäädäntö määrittelee päivittäisen työajan

Koulukuljetuksessa olevien oppilaiden määrä on liitteessä 2.

Muita huomioita

- Emme voi velvoittaa kaikkia aamupalalle, sillä perusopetuslaki ei anna tähän mahdollisuutta (POL 31§: Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.)
- Opetushallituksen ohjeistuksessa suositellaan mahdollisuutta

maksuttomaan ravitsevaan välipalaan, mikäli oppitunnit jatkuvat pitempään kuin kolme tuntia koululounaan jälkeen. Lisäksi oppilaalla tulisi olla mahdollisuus koulusta saatavaan maksuttomaan tai maksulliseen välipalaan tai kotoa tuotujen eväiden syömiseen viihtyisissä oloissa silloin, kun koulutuntien ajoittuminen tai harrastukset sitä edellyttävät. Opetushallituksen mukaan kotona syöty aamiainen varmistaa aamupäivän jaksamisen. Kouluruokailu kuuluu kaikille | Opetushallitus (oph.fi) 15.9.2021

- Mikäli oppilas osallistuu koulun maksulliseen iltapäivätoimintaan, hänelle tarjotaan välipala.
- Yhdenvertaisuus: oppilaiden koulupäivä alkaa lukujärjestysteknisistä syistä eri aikaan ts. aloitusaika ei ole kiinteä, jolloin kaikilla oppilailla ei ole mahdollisuutta osallistua aamupalalle
- Koulupäivän kestolla on enimmäismäärä, joten koulupäivää ei voida myöhästyttää aamupalan vuoksi
- Ehnroosin koululla ei toistaiseksi ole omaa ruokalaa, ruokailu järjestetään Keudan tiloissa

Aamupalatarjoilua voisivat edistää

- Tavoitteena oleva kerhorahoilla kokeilu mahdollista, mikäli valtionavustuksen myöntäjä käyttötarkoituksen muutoksen sallii
- Nuorisotyön mahdollisuus osallistua: onnistuu, olisi mahdollista yläkoulussa
- Ruokahuollon puolella myös tutkittu mahdollisuutta

Lahden kokemuksia aamupalatarjoilusta

- Kokeilun mahdollisti hyvinvointihankkeelle osoitettu raha
- Lähteen koulu: aluksi ilmainen, muuttui maksulliseksi, jolloin oppilaat lakkasivat osallistumasta
- Kärpäsens koulu: valvojina olivat terveydenhoitaja ja koulunuorisotyöntekijä, ajankohta oli ainoastaan torstaisin kello 8:00-9:15, jolloin koulun opettajilla yhteissuunnittelu-aika
  - aamiaiselle tultiin kuin kerhoryhmään, jossa sitouduttiin olemaan, syötiin, juteltiin ja pelattiin lautapelejä
  - oppilaita osallistui noin alussa 100 ja väheni 40–50 oppilaaseen (N=n. 600)
  - koettiin kiireettömäksi rupatteluhetkeksi.

Aamupala voi olla tärkeä osa lapsen päivittäistä ravinnonsaantia. Aamupalatarjoilun järjestäminen peruskoulujen toiminnan yhteydessä lisää kuitenkin merkittävästi kustannuksia. Järjestämiseen liittyy lisäksi merkittäviä haasteita, jotka aiheutuvat muun muassa koulukuljetukseen liittyvästä kokonaisuudesta. Aamupalan tarjoamiseen liittyy myös haasteita oppilaiden tasa-arvoisesta kohtelusta Perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjasta ja Perusopetuslain lähtökohdista tarkasteltuna.

(Valmistelija / lisätietoja: opetuspäällikkö Janne Mäkinen, sähköposti [janne.makinen\(@\)mantsala.fi](mailto:janne.makinen(@)mantsala.fi) ja pedagoginen TVT-asiantuntija Jaana Palviainen, sähköposti [jaana.palviainen\(@\)mantsala.fi](mailto:jaana.palviainen(@)mantsala.fi))

Palvelualuejohtajan päätösesitys:

Sivistyslautakunta päättää hyväksyä aloitteen johdosta esitetyn selvityksen ja esittää kunnanhallitukselle ja edelleen valtuustolle, että valtuusto päättää katsoa vasemmistoliiton ja muiden allekirjoittaneiden aloitteen 8.2.2021 §12 tulleen käsitellyksi.

Käsittely: Käsittelyn aikana jäsen Liisa Tamminen esitti, että asiaa selvitetään edelleen siten, että tarjottava aamupala olisi edullisempi ja helpompi järjestää.

Koska esitystä ei kannatettu, puheenjohtaja totesi esityksen rauenneen.

Päätös: Sivistyslautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Liite 1. Aamupalakustannus suoritehinnan ja opettajien työtuntien perusteella laskettuna Lahden kokemusten perusteella

Liite 2. Koulukuljetuksessa olevien oppilaiden määrä Mäntsälässä

Kunnanhallitus 01.11.2021 § 307

Vt. kunnanjohtajan päätösesitys

Kunnanhallitus merkitsee tiedoksi sivistyslautakunnan 12.10.2021 päätöksen liittyen valtuustoaloitteeseen: Maksuton aamupalatarjoilu peruskouluihin. Kunnanhallitus toteaa aloitteen loppuun käsitellyksi ja lähettää aloitteen käsittelyn edelleen valtuustolle tiedoksi.

Käsittely: Sivistysjohtaja Timo Ahvoa ja opetuspäällikkö Janne Mäkistä kuultiin asiantuntijoina pykälän yhteydessä.

Päätös: Hyväksyttiin esityksen mukaan.

Liite 1. Aamupalakustannus suoritehinnan ja opettajien työtuntien perusteella laskettuna Lahden kokemusten perusteella

Liite 2. Koulukuljetuksessa olevien oppilaiden määrä Mäntsälässä

Kunnanvaltuusto 15.11.2021 § 148

Esitys: Kunnanvaltuusto merkitsee aloitteen käsittelyn tiedoksi.

Käsittely: Käsittelyn kuluessa Marjaana Manninen esitti asian palauttamista uudelleen valmisteluun. Erkki Laukkanen ja Annika Warras-Stjernvall kannattivat palautusesitystä. Puheenjohtaja rajasi keskustelun palauttamiseen.

Puheenjohtaja totesi valtuuston olevan yksimielinen palauttamisesta.

Päätös: Valtuusto päätti palauttaa aloitteen uudelleen valmisteluun. Aloite merkittiin keskeneräiseksi.

Liite 1. Aamupalakustanus suoritehinnan ja opettajien työtuntien perusteella laskettuna Lahden kokemusten perusteella

Liite 2. Koulukuljetuksessa olevien oppilaiden määrä Mäntsälässä

Sivistyslautakunta 14.06.2022 § 147

Kunnanvaltuusto on kokouksessaan 15.11.2021 §148 päättänyt palauttaa aloitteen uudelleen valmisteluun.

Uudelleen valmistelua on toteutettu eri kokoonpanoin. Keskeisimpinä toimijoina ovat olleet opetuspäällikkö Janne Mäkinen, asiantuntija Jaana Palviainen sekä opetuksen johtoryhmä.

Uudelleen valmistelussa on tarkasteltu sitä, miten maksuton aamupalatarjoilu olisi mahdollista toteuttaa opetuspalveluiden toteuttamana tai muiden tahojen toteuttamana aikaisempaa valmistelua edullisemmin ja lasten ja nuorten osallisuutta edistäen. Laskennallisten kustannusten määrittelyssä on hyödynnetty käytössä olevia Helsingin kaupungin laskentatietoja.

Helsingin kaupungin aamupalakokeilu:

Vertailutietotarkastelussa on käytetty neljää noin 500 oppilaan koulua. Käyttöaste on arvioitu olevan 50 %, joten tarkastelussa yhteensä 1000 oppilaan aamupalat (250 oppilasta / koulu). Kustannusarvio n. 202 000 €/vuosi, leivän kanssa 330 000 €/vuosi. Valvonta 13 300 €/vuosi.

Yllä mainittujen laskelmien tarkempi erittely:

- Valvontakustannukset (opettaja): 35 €/h x 0,5 h x 4 kohdetta x 1 valvoja = 13 300 €/vuodessa
- Edullisempaan laskelmaan kuuluu puuro, tuoresose ja maito sekä kalliimpaan lisäksi leipä, margariini ja leikkele/kasvis
- Toteuttaminen: ruokapalvelu laittaa tuotteet tarjolle, opetushenkilöstö valvojana

Vertailutietona yhden koulun laskelma edellä mainittujen tietojen perusteella:

- Yksi koulu, 500 oppilasta, joista puolet syö: aamupalakustannus edullisempaan vaihtoehtona 50 500 €/vuosi ja kalliimpana vaihtoehtona 82 500 €/vuosi, valvonta 3 325 €/vuosi

Vastaavalla tavalla laaditut laskelmat Mäntsälän osalta suhteutettuna keskimääräiseen koulun kokoon:

Yhden koulun aamupalakustannus (200 oppilasta, jonka käyttöaste 50%): aamupala 29 830 €/vuodessa (laskettu keskimääräisellä aamupalan suoritehinnalla 1,57 €/suorite, koska eri kouluilla hinta vaihtelee), valvonta 3 325 €/vuosi. Huomioitavaa on, että Mäntsälässä suoritehintaa on suurempi vertailukaupunkiin verrattuna.

Kaikissa kouluissa toteutettava aamupalatarjoilun kustannus arvioidaan olevan noin 420 800 €/vuodessa (arvioitu 50% käyttöasteen mukaisesti).

Liitteessä 1. on kuvattuna aamupalatarjoilun kustannukset Mäntsälän koulukohtaiseen oppilasmäärään perustuen.

Ehnroosin koulussa on pilotoitu kerhotoiminnan tukemiseen tarkoitettua hankkeen (valtionavustus) kautta "aamukahvikerhoa" neljänä päivänä viikossa (ma-ti ja to-pe), osin syyskauden 2021 lopulla ja kevätkaudella 2022. Toimintaa on järjestetty koronarajoitukset huomioiden. Kaikilla Ehnroosin koulun oppilailta on ollut mahdollisuus osallistujia "avoimet ovet"-periaatteella aamukahvitoimintaan. Osallistujia on ollut noin 20-30 nuorta/kerta. Pilotoinnin perusteella aamupalakerhotoiminnan kautta on myös mahdollista vaikuttaa lasten ja nuorten terveellistä ruokavaliota koskeviin tottumuksiin. Kerhotoiminnan kautta on mahdollista lisätä myös oppilaiden omaa osallisuutta omien ruokatottumuksiensa kehittämiseksi. Kerhotoiminnan kautta kerhon vastuuvetäjänä voi olla muukin henkilö kuin opettaja, esimerkiksi koulunkäynninohjaaja, yhdistys, seura tms.

Opetushallituksen mukaan hyvän ravitsemuksen lisäksi kouluikäisen hyvinvoinnin kulmakiviä ovat liikunta ja riittävä lepo. Opetushallituksen mukaan on vanhempien vastuulla huolehtia siitä, että kouluikäinen syö terveellisesti, nukkuu ja liikkuu. Kotien tukeminen kouluikäisen terveellisten ruokailutottumuksien, riittävän unen saannin ja riittävän liikunnan toteutumisessa on tärkeitä. Tätä työtä tulee tehdä aktiivisesti yhteistyössä lasten ja nuorten, kotien, Keusoten ja muiden toimijoiden kanssa.

Koulukuljetusten aikaistaminen aamupalatarjoilun mahdollistamiseksi on haastavaa. Nykyiseen palvelutuotantoon perustuen (aamupalatarjoilu lisäksi palvelutuotantoa), osan koulukuljetuksessa olevien oppilaiden lähtöaika on aikainen, jonka on mahdollista heikentää riittävää unen saantia. Käytössä olevalla kuljetuskalustolla on tiukka aikataulu, jonka kokonaisuus tulee huomioida päätöksenteossa. Kokonaisuudessa tulee lisäksi huomioida perusopetuslain määräämät kuljetus- ja odotusaikoja koskevat rajoitteet. Koulukuljetuksessa olevien lasten määrä kouluittain on kuvattu liitteenä 2. olevassa taulukossa.

Mäntsälän opettajien paikallisyhdistys on lausunut 3.6.2022 lausunnossaan seuraavaa:

"Mäntsälän opetusalan paikallisyhdistys ry, MOPY jakaa yhteisen huolen oppilaiden hyvinvoinnista. Opettajat tekevät päivittäin työtä oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tähän velvoittavat niin valtakunnallinen kuin

paikallinenkin opetussuunnitelma. Lisäksi koulut painottavat omissa lukuvuosisuunnitelmissaan hyvinvointia ja terveellisiä elämäntapoja, joista yksi osatekijä on ravitseva aamupala. Opettajat myös valvovat päivittäin oppilaitten lounasruokailua.

Opettajalla on jakamaton vastuu oppilaasta koko koulupäivän ajan. Näin ollen aamupalan valvonnasta tulisi opettajalle ylimääräinen lisätehtävä. Rehtori- ja opettajabarometrit osoittavat, että yli 60 % opettajista ja rehtoreista kokee, että töitä on liikaa ja yhtä moni harkitsee alan vaihtoa. Tästä syystä opettajien työmäärää on rajattava ja opettajien tietotaito on keskitettävä ydintehtävään eli opettamiseen.

MOPY on huolissaan siitä, että maksuttoman aamupalan kustannukset olisivat pois laadukkaasta perusopetuksesta. Tämä tarkoittaa väistämättä suurempia opetusryhmiä. Naapurimaissamme Virossa ja Norjassa on päinvastoin rajattu opetusryhmien kokoa. Pienemmissä opetusryhmissä opettajalla on enemmän aikaa kohdata kukin oppilas yksilöllisesti. Viro on näillä keinoilla mennyt jo Suomen ohi PISA-tuloksissa.

MOPY ei kannata aamupalatarjoilua kouluihin. Sen sijaan kannatamme muita keinoja oppilaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi esimerkiksi Keusotelta lisää resursseja kouluterveydenhuoltoon, jotta terveydenhoitajalla olisi enemmän aikaa panostaa huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja siten antaa henkilökohtaista ravitsemusneuvontaa. Mielestämme on erittäin ikävää, että korona-aikana kouluterveydenhoitajia on siirretty muihin tehtäviin ja näin säästetty lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Kannatamme myös lisää psykologi- ja kuraattoriresurssia tukemaan haastavassa tilanteessa olevia perheitä.

Mopyn hallitus 3.6. 2022"

Kotien tukeminen kouluikäisen terveellisten ruokailutottumuksien, riittävän unen saannin ja riittävän liikunnan toteutumisessa on tärkeitä. Tätä työtä tulee tehdä aktiivisesti yhteistyössä lasten ja nuorten, kotien, Keusoten ja muiden toimijoiden kanssa.

Vasemmistoliiton ja muiden allekirjoittajien 8.2.2021 jättämässä valtuustoaloitteessa esitettiin, että kunta tarjoaa perusopetuksen oppilaille maksuttoman aamupalan kouluissa. Aamupalatarjoilun tavoitteena on tasata oppilaiden välisiä sosioekonomisia eroja ja rauhoittaa koulupäiviä sekä lisätä oppilaiden hyvinvointia. Esittelytekstissä on esitetty toteuttamiskelpoinen malli perusopetuksen aamupalatarjoilusta ja sen aiheuttamat kustannukset. Vuoden 2022 talousarviossa ei ole varauduttu aamupalatarjoilun kokeiluun ja kokeiluun liittyviin kustannuksiin.

Sivistyslautakunta käy keskustelun mahdollisesta aamupalatarjoilukokeilusta vuoden 2023 talousarviovalmistelun yhteydessä.

(Valmistelija / lisätietoja: opetuspäällikkö Janne Mäkinen, sähköposti [janne.makinen\(@\)mantsala.fi](mailto:janne.makinen(@)mantsala.fi) ja pedagoginen TVT-asiantuntija Jaana Palviainen, sähköposti [jaana.palviainen\(@\)mantsala.fi](mailto:jaana.palviainen(@)mantsala.fi))

Palvelualuejohtajan päätösehdotus:

Sivistyslautakunta hyväksyy esittelytekstin mukaisen vastauksen vasemmistoliiton ja muiden allekirjoittajien 8.2.2021 tekemään valtuustoaloitteeseen Maksuton aamupalatarjoilu peruskouluihin. Lautakunta esittää kunnanhallitukselle, että aloite merkitään loppuun käsitellyksi.

Käsittely:

Käsittelyn aikana jäsen Niina Pohjonen esitti, että aamupalatarjoilusta luovutaan eikä sitä oteta budjettivalmistelun 2023 yhteyteen.

Jäsen Osku Karttunen kannatti esitystä.

Käsittelyn aikana jäsen Liisa Tamminen esitti, että aamupalakustannuksien vaihtoehtoja selvitetään lisää. Esitystä ei kannatettu.

Koska oli tehty esittelijän ehdotuksesta poikkeava esitys, puheenjohtaja totesi, että asiasta on äänestettävä ja ehdotti kädennostoäänestystä esittelijän esityksen ollessa "jaa" ja Niina Pohjosen esityksen "ei".

Esittelijän esitystä kannatti kuusi jäsentä (Matti Virpiaro, Martti Nykänen, Eerik Brusila, Roosa Kurki, Heidi Hoffman ja Liisa Tamminen) ja Niina Pohjosen esitystä kannatti kolme jäsentä (Niina Pohjonen, Osku Karttunen ja Salla Nousiainen)

Päätös:

Puheenjohtaja totesi sivistyslautakunnan äänestyksen perusteella päättäneen hyväksyä esittelijän esityksen.

Liite 1. Laskennallinen arvio aamupalakustannuksista (puuro) suoritehinnan ja opettajien työtuntien perusteella

Liite 2. Koulukuljetuksessa olevien lasten määrä Mäntsälässä